

Zrinka Puharić
Rudolf Kiralj
Dalibor Čavić

UDK 372.894:94(497.5)''1991/1995''
Izvorni znanstveni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 12. 11. 2014.

ZNANJE UČENIKA OSMOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE O DOMOVINSKOM RATU

Sažetak

Domovinski rat najvažniji je događaj u novijoj hrvatskoj povijesti. Republika Hrvatska postaje samostalna i suverena država, no, nažalost, uz brojne ljudske i materijalne gubitke. Budući da je od završetka rata prošlo 19 godina, vrlo je važno da učimo iz povijesnih činjenica da u budućnosti ne bismo ponavljali greške. Osobito je važno da se mlade generacije, koje su, srećom, poštedene ratnih stradanja, upoznaju s tijekom, rezultatima i posljedicama rata. U tu svrhu anketnim istraživanjem u ovom radu ocijenjeno je znanje učenika osmih razreda osnovne škole o Domovinskom ratu prije negoli su o njemu učili prema obaveznom nastavnom planu i programu na nastavi povijesti. Ispitanici su bili iz dviju osnovnih škola s bjelovarskoga područja. Pokazali su slabo znanje, što može značiti i da je takvo opće stanje u Hrvatskoj. U radu se raspravlja o prirodnim čimbenicima koji bi morali utjecati na bolje znanje o Domovinskom ratu: važnost rata i njegove posljedice, ratna zbivanja na bjelovarskom području, sudjelovanje branitelja s ovog područja u borbama i vojno-redarstvenim operacijama te laka dostupnost informacija preko suvremenih sredstava komunikacije. Raspravlja se i o mogućim uzrocima uočenog slabog znanja učenika, kao što su propusti koje su učinili: obitelj i bliža okolina, škola, društvene ustanove i organizacije te popularna kultura. Očito je da je učenje djece o Domovinskom ratu na svim navedenim razinama nedovoljno u kvantitativnom i kvalitativnom smislu i da bi se postojeće akcije koje daju u tom smislu pozitivne rezultate trebale neprestano provoditi diljem Hrvatske.

Ključne riječi: Domovinski rat; učenici; osnovna škola; znanje; nastava povijesti.

1. Uvod

Domovinski rat važan je događaj u novijoj povijesti Republike Hrvatske. Na temelju referenduma održanog 25. lipnja 1991. Hrvatski sabor donio je Deklaraciju o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske (događaj koji se u Hrvatskoj obilježava kao Dan državnosti). U javnosti se navodi nekoliko raznih datuma početka rata, stoga hrvatski povjesničar Ante Nazor objašnjava da je, prema međunarod-

nom pravu, Domovinski rat kao sukob između dvije države započeo upravo na dan kada je Hrvatski sabor proglasio neovisnost Republike Hrvatske (Begović, 2012.; Mihanović, 2012.; Zaradić, 2012.). Trajao je 1991. – 1995. godine. U njemu je nastala Republika Hrvatska kao samostalna i suverena država, no, nažalost, uz brojne ljudske i materijalne gubitke. Grad Bjelovar i njegovi stanovnici bili su pošteđeni ratnih razaranja, no svi se sjećamo 29. rujna 1991. i spektakularnog osvajanja bjelovarske vojarne i drugih pripadnih objekata, nažalost, s ljudskim žrtvama na obje zaraćene strane (Karaula, 2007.; Petrić i sur., 2013., str. 359-364). Budući da je od završetka rata prošlo 19 godina, vrlo je važno da učimo iz povijesnih činjenica kako u budućnosti ne bismo ponavljali iste greške. Stoga je potrebno da činjenice o Domovinskom ratu vjerodostojno prenosimo s generacije na generaciju i da u tu svrhu ispitujemo znanje i stavove društva o ratu te da poduzimamo odgojno-obrazovne akcije kada je to potrebno.

2. Ciljevi

Ispitati znanje učenika osmih razreda osnovnih škola s bjelovarskog područja o zbivanjima vezanim uz Domovinski rat prije usvajanja činjenica u nastavnom predmetu Povijest, propisanom u osmom razredu prema planu i programu učenja. To je prvo istraživanje o znanju učenika o Domovinskom ratu prije negoli su o njemu učili na nastavi iz povijesti.

3. Ispitanici i metode

Anketirano je 200 učenika iz dviju osnovnih škola, posebno konstruiranim anketnim upitnikom anonimno, na satu razrednika. Upitnik je sadržavao 22 pitanja, od kojih su se četiri odnosila na podatke o ispitanicima: spol, uspjeh u prošlom razredu, je li mjesto bilo na ratnom području te je li bilo sudionika Domovinskog rata i poginulih u obitelji ili užoj rodbini ispitanika. Jedno pitanje odnosilo se na stav prema učenju o Domovinskom ratu (žele li učenici više naučiti), a 16 pitanja odnosilo se na znanje o Domovinskom ratu. Rezultati ankete obrađeni su i prikazani pomoću programa *Excel* (*Microsoft Excel*, 2010.).

4. Rezultati

Anketirano je 200 učenika u dvije seoske osnovne škole, od toga 49,0% dječaka i 51,0% djevojčica. Ispitanici su prošli razred završili s prosječnom ocjenom 4,04. Od ukupnog broja ispitanika, njih 51,0% živi u selima koja su bila na ratnom području za vrijeme Domovinskog rata. Nadalje, 59,5% ispitanika u bližoj obitelji ima osobu koja je aktivno sudjelovala u Domovinskom ratu, a nijedan ispitanik nema u bližoj

obitelji poginulu osobu. Rezultati ankete kojom se ispitalo znanje učenika o Domovinskom ratu prikazani su u narednoj tablici. Uz svaku mogućnost odgovora naveden je postotak učenika koji ju je smatrao točnim odgovorom.

Odgovori na anketna pitanja o Domovinskom ratu u postotcima

Pitanje	Odgovori (%)
S kojom je državom Hrvatska 8.10.1991. raskinula državopravne veze?	a) sa Slovenijom (0,5%) b) s Bosnom i Hercegovinom (0,5%) c) sa Srbijom (24,0%) d) s Jugoslavijom (74,0%) e) s Crnom Gorom (1,0%)
Koje je godine počeo Domovinski rat?	a) 1989. (14,0%) b) 1990. (18,5%) c) 1991. (65,0%) d) 1992. (0,0%) e) 1993. (2,5%)
Koje je godine završio Domovinski rat?	a) 1993. (18,0%) b) 1994. (12,0%) c) 1995. (57,0%) d) 1996. (4,0%) e) 1997. (9,0%)
Kako se zvala Prva gardijska brigada?	a) Vukovi (30,5%) b) Tigrovi (60,5%) c) Pume (7,0%) d) Pauci (2,0%)
Koji grad nije bio okupiran za vrijeme Domovinskog rata?	a) Vukovar (3,5%) b) Knin (3,5%) c) Plitvice (48,0%) d) Varaždin (32,0%) e) Beli Manastir (15,0%)
Kako se zove spomen-područje kraj Bjelovara u spomen na osvajanje bjelovarske vojarne?	a) Vojnović (12,5%) b) Barutana (60,0%) c) Logor (15,0%) d) Sajmište (12,5%)
Koji je dio Hrvatske oslobodila operacija <i>Bljesak</i> ?	a) Zapadnu Slavoniju (59,5%) b) Dalmaciju (16,5%) c) Liku (10,0%) d) Zagreb (14,0%)
Koji je grad oslobodila operacija <i>Oluja</i> ?	a) Vukovar (73,0%) b) Sisak (13,0%) c) Knin (5,5%) d) Dubrovnik (8,5%)

Koja je operacija oslobodila najviše okupiranog teritorija Hrvatske?	a) Oluja (49,0%) b) Bljesak (19,5%) c) Otkos (28,0%) d) Strijela (3,5%)
Koji je grad najviše stradao u Domovinskom ratu?	a) Karlovac (1,0%) b) Sisak (0,5%) c) Dubrovnik (3,0%) d) Vukovar (95,5%)
Lik koje životinje je na spomen-obilježju <i>Ovčara</i> u Vukovaru?	a) vuk (12,0%) b) sova (0,0%) c) golubica (85,0%) d) leptir (3,0%)
Koliko je ljudi poginulo u ratu ukupno na svim zaraćenim stranama?	a) 10 000 (1,0%) b) 20 000 (19,5%) c) 30 000 (42,5%) d) 40 000 (37,0%)
Što slavimo 25. lipnja?	a) Dan oslobođenja Vukovara (19,0%) b) Dan antifašističke borbe (16,5%) c) Dan državnosti (49,0%) d) Dan neovisnosti (15,5%)
Kada slavimo Dan domovinske zahvalnosti?	a) 22. svibnja (42,0%) b) 25. lipnja (23,0%) c) 5. kolovoza (20,0%) d) 1. studenog (15,0%)
Slavi li Hrvatska Dan neovisnosti?	a) da (85,0%) b) ne (4,0%) c) ne znam (11,0%)
Tko je bio prvi hrvatski predsjednik?	a) Stjepan Mesić (6,0%) b) Franjo Tuđman (91,0%) c) Ivo Josipović (3,0%)
Biste li voljeli znati više o Domovinskom ratu?	a) da (72,0%) b) ne (14,0%) c) ne znam (14,0%)

U tablici su podatci o odgovorima na 17 pitanja o Domovinskom ratu. Na pitanje „S kojom je državom Hrvatska 8. listopada 1991. raskinula državnopravne veze?“ najveći broj ispitanika (74%) odgovara točno da je to bila Jugoslavija. Međutim, na pitanje „Kada je počeo Domovinski rat?“ dobivamo točan odgovor – 1991. godine – tek kod 65,0% ispitanika. Da je rat službeno završio 1995. godine, zna nešto manje ispitanika, točnije rečeno – 57,0% ispitanika. Da se Prva gardijska brigada zvala *Tigrovi*, zna 60,5% ispitanika.

Geografski aspekti Domovinskog rata nisu još poznati mnogim anketiranim učenicima. Tako primjerice, samo 32,0% ispitanika ispravno izabire Varaždin kao grad koji u Domovinskom ratu nije bio okupiran. Na pitanje kako se zove spomen-područje kraj Bjelovara nastalo u čast pada bjelovarske vojarne, 60,0% učenika odgovara točno – *Barutana*. Da je zahvaljujući operaciji *Bljesak* oslobođena zapadna Slavonija, zna 59,5% učenika. Za povezanost akcije *Oluja* i oslobađanje Knina zna samo 5,5% učenika. Da je zahvaljujući operaciji *Oluja* oslobođen najveći dio okupiranog teritorija, zna 49,0% učenika. Samo na pitanja o Vukovaru većina učenika odgovara točno. Da je od ponuđenih gradova stradalnika najviše stradao Vukovar, zna velika većina učenika (95,5%). Lik golubice na spomen-obilježju *Ovčara* u Vukovaru prepoznaje većina ispitanika (85,0%).

Na preostala pitanja učenici odgovaraju s različitom točnošću. Približno točnu brojku poginulih na svim zaraćenim stranama zna tek 19,5% ispitanika. Na pitanje „Što slavimo 25. lipnja?“ odgovor da obilježavamo Dan državnosti zna 49,0% ispitanika. Na pitanje „Kada slavimo Dan domovinske zahvalnosti?“ točno je odgovorilo tek 20,0% ispitanika. No točan odgovor na pitanje „Slavi li Hrvatska Dan neovisnosti“ zna 85,0% učenika. Da je Franjo Tuđman prvi hrvatski predsjednik, zna velika većina ispitanika (91,0%).

Na pitanje „Biste li voljeli znati više o Domovinskom ratu?“, kojim se izražava stav o učenju a ne znanje o Domovinskom ratu, potvrdno je odgovorilo 72% ispitanika.

5. Rasprava

5.1. Činjenično stanje utvrđeno anketom: slabo predznanje učenika o Domovinskom ratu

Anonimnim anketiranjem učenika osmih razreda, koji su završili prošli razred prosječnom ocjenom 4,04, što je vrlo visoko, dobiveno je loše znanje. Posebice zabrinjava podatak da 28% ispitanika ne želi ili ne zna želi li saznati više o Domovinskom ratu. Najviše točnih odgovora dobili su grad stradalnik Vukovar i prvi hrvatski predsjednik dr. sc. Franjo Tuđman, što znači da su djeci, novim generacijama rođenima oko 2000. godine, prepoznatljivi. Zabrinjavaju pitanja s najmanje točnih odgovora, neprepoznavanje povezanosti operacije *Oluja* i oslobađanja Knina te neprepoznavanje važnosti i datuma Dana domovinske zahvalnosti. Odgovori na neka pitanja nameću novo pitanje: nisu li neka druga znanja učenika, npr. znanje iz zemljopisa Hrvatske ili povijesti iz prethodnih razreda, nedovoljna kod mnogih učenika? Začudujuće je što u doba računala i suvremenih sredstava komunikacija (televizija, radio, internet, mobilna telefonija povezana s internetom) koja su dostupna današnjoj

djeci, pogotovo što mnoga imaju i svoje računalo i mobitel ili tablet, razmjerno lako dostupne informacije o Domovinskom ratu ne utječu bitno na stvaranje solidnijeg znanja o ratu prije same nastave povijesti o stvaranju hrvatske države.

Spomenimo negativnu demografsku bilancu rata (Živić, 2005.) za razdoblje 1991. – 2001. godine: 22.192 poginule i nestale osobe, 418.507 osoba kao migracijski gubitak i 9.577 nerođene djece kao gubitak u natalitetu, znači 450.276 osoba kao ukupni demografski gubitak, koji je tek polovično ublažen doseljavanjem 217.310 osoba u Hrvatsku. Već i samo značenje Domovinskog rata za stvaranje moderne Hrvatske, zatim dugoročne ratne posljedice (sveukupni ljudski i materijalni gubici) te činjenica da su ispitanici rođeni samo 4 – 5 godina nakon završetka rata, odnosno 2 – 3 godine nakon mirne reintegracije istočne Slavonije i Baranje, jesu čimbenici za koje se očekivalo da bi mogli pozitivno utjecati na ispitivano znanje učenika, što, nažalost, anketa nije potvrdila.

Nadalje, bjelovarsko područje na kojem žive ispitanici je područje posebne državne skrbi Bjelovarsko-bilogorske županije, bilo je dobrim dijelom uključeno u izravna ratna zbivanja. Osvajanje vojarne *Božidar Adžija* u Bjelovaru i drugih četiriju vojnih objekata 29. 9. 1991. odnijelo je ukupno 19 života i oštetilo 1.144 objekta (Karaula, 2007.; Petrić i sur., 2013., str. 359-364). Istočni i jugoistočni dijelovi Županije bili su poprište izravnih ratnih zbivanja, kao što su osvajanje vojnog skladišta u Doljanima kod Daruvara (Hrastović, 2006.), neprekidne borbe na zapadnoslavonском bojištu i zatim žestoke vojno-redarstvene operacije *Otkos-10* i *Orkan-91* ujesen 1991. godine (Hribernik, 2008.; Pintarić i sur., 2011.; Sučić, 2011.). Tim hrvatskim naporima onemogućilo se da samoprolašena Srpska Autonomna Oblast Zapadna Slavonija, uz pomoć Jugoslavenske vojske, zadrži zauzete teritorije na području zapadne Slavonije te ih proširi do granice s Mađarskom, čime bi se Slavonija odvojila od središnje Hrvatske i potom cijela zauzela. Spomenuti teritoriji današnje Bjelovarsko-bilogorske županije u razdoblju 1992. – 1995. godine bili su u sastavu zone UNPA (*United Nations Protected Areas*) sektora Zapad pod formalnim nadzorom UNPROFOR-a (*United Nations Protection Force*) (Repe, 2009.; Sučić, 2011.; Domovinski rat, 2013.). Sektor Zapad, zahvaljujući operaciji *Bljesak*, bio je potpuno reintegriran u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske (Brigović, 2009.). Preklapanjem suvremenih granica administrativnih jedinica Županije (5 gradova i 18 općina) sa satelitskih snimaka (*Google Earth*, 2013.) s detaljnijim zemljovidom neokupiranog dijela zone UNPA sektora Zapad iz 1993. godine (Republika Srpska Krajina, 1993.) jasno se vidi da su područja triju gradova (Garešnica, Grubišno Polje i Daruvar) i osam općina (Dežanovac, Đulovac, Hercegovac, Končanica, Nova Rača, Veliki Grđevac, Velika Pisanica i Sirač) bila djelomično ili potpuno unutar tog UNPA sektora. Dakle, dio UNPA sektora zahvaćao je 48% sadašnjih administrativnih jedinica Županije, dok točnija analiza pokazuje da je oko 36% površine Županije bilo pod nadzorom

UNPROFOR-a. Na osnovi svih nabrojenih činjenica, moglo se očekivati da će anketa pokazati bolje znanje učenika o Domovinskom ratu, jer je Bjelovarsko-bilogorska županija bila godinama u vrtlogu ratnih zbivanja.

Valja napomenuti i da je područje Županije dalo bitan doprinos Domovinskom ratu i svojim ljudskim potencijalima. Na području sadašnje Županije rano su osnovane razne postrojbe, npr. 105. brigada Zbora narodne garde 29. 7. 1991, koja je djelovala na zapadnoslavonskom i istočnoslavonskom bojištu i u Posavini (Petrić i sur., 2013., str. 365-368). Već 23. 2. 1991. osnovana je i Specijalna jedinica Policijske uprave bjelovarsko-bilogorske, koja je djelovala na gotovo svim hrvatskim bojištima (Petrić i sur., 2013., str. 368). Uz Glavni stožer Hrvatske vojske, Zborno područje Bjelovar imalo je važnu ulogu u izvođenju operacije *Bljesak* za oslobađanje zapadne Slavonije u svibnju 1995. (Marijan, 2007., str. 48). U operaciji *Oluja* u kolovozu iste godine Zborno područje Bjelovar, u kojem je sudjelovao mnogo veći broj branitelja nego u prethodnoj operaciji, imalo je zadatak obrane državne granice na rijekama Savi i Uni (Marijan, 2007., str. 115) i napadni zadatak s drugim zbornim područjima na Banovini (Marijan, 2007., str. 106). Prema službenim podacima (Živić, 2005.), u razdoblju 1991. – 2001. poginulo je 8.147 hrvatskih branitelja, od kojih 293 branitelja ili 3,60% s prebivalištem na području Bjelovarsko-bilogorske županije, što je razmjerno populaciji ili površini Županije u odnosu na Republiku Hrvatsku.

Općenito se hrvatski branitelji smatraju vulnerabilnom skupinom, za koju su u 2009. godini zabilježeni psihički poremećaji i poremećaji ponašanja u 77% hospitaliziranih slučajeva, skupinom koja je češće bila sklona pušenju i alkoholizmu nego skupine drugih civila (Ostojić i sur., 2012., str. 103-104). Još je gora statistika mortaliteta, prema kojoj 100 – 120 branitelja svake godine počini samoubojstvo (*Smrt s odgodom*, 2010.). Nerijetki slučajevi branitelja koji se još i danas čuju u hrvatskoj javnosti, bilo zbog loših uvjeta života ili ratnih trauma s kojima žive, bilo zbog tragičnih samoubojstava, jesu glas vapijućih u pustinji, koji nam svima, uključujući i osnovnoškolce koji predstavljaju budućnost Hrvatske, dozivaju u pamet postojanje, važnost i višedimenzionalnost Domovinskog rata. Prema svim navedenim činjenicama, opet nije jasno zašto osnovnoškolci završnog razreda tako malo znaju o Domovinskom ratu, a – prema anketi – više od njih četvrtine nema ni interes za većim znanjem.

5.2. *Mogući uzroci utvrđenog stanja: obitelj, okolina i društvo*

Pripada li odgovornost samo primarnoj obitelji ili školi kao odgojno-obrazovnoj ustanovi koju obvezno pohađaju djeca do 15. godine života? Uče li naša djeca kvalitativno i kvantitativno dovoljno o Domovinskom ratu? Jesmo li kao država zanemarili svoju zadaću čuvanja i promicanja tekovina Domovinskog rata? Što učiniti? Trebamo li u nastavu predmeta Povijest uvrstiti više sadržaja? Učenici osmog razreda

trenutno usvajaju nastavne sadržaje povijesti iz šest udžbenika. Prema sadašnjem nastavnom planu i programu za povijest za osmi razred osnovne škole, predviđene su dvije nastavne jedinice za razdoblje stvaranja i obrane hrvatske države. U samom nastavnom planu i programu iz 1999. godine (Barunčić, Križe, 2006., str. 628) stoji: „S velikom pažnjom obradit ćemo rezultate demokratskih izbora, kao i uređenje moderne hrvatske države te donošenje novog Ustava Republike Hrvatske. Upoznat ćemo učenike s procesom međunarodnog priznanja, s problematikom pregovaranja, uzrocima Domovinskog rata, junaštvom hrvatskih branitelja, primanjem Hrvatske u OUN, dolaskom UN-a kao i neuspjehom međunarodnih snaga. S osobitom pažnjom obradit ćemo i započeti proces postupnog oslobađanja hrvatskih okupiranih teritorija, kao i početak procesa obnove i razvitka.“ Važeći nastavni plan i program za nastavu povijesti u osnovnoj školi jest onaj iz 2006. godine (Vican, Milanović Litre, 2006.), ponešto izmijenjen u odnosu na onaj iz 1999. godine. U njemu se navodi da tema broj 10, *Postanak i razvoj samostalne hrvatske države*, koja je predzadnja tema nastave povijesti u osmom razredu, ima najmanje 17 obrazovnih postignuća (Vican, Milanović Litre, 2006., str. 291). Dakle, ta tema uključuje Domovinski rat s podosta detalja. Zanimljivo je primijetiti da je jedno od navedenih obrazovnih postignuća „nabrojiti i obrazložiti primjere Domovinskog rata na području zavičaja“, što bi značilo da učenici imaju mogućnost upoznati se s Domovinskim ratom u svojem kraju. Barunčić i Križe iz Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata su 2006. godine pregledale sadržaj i opseg svih udžbenika povijesti za osnovnu školu (Barunčić, Križe, 2006.). Zaključile su da učenici nakon završene osnovne škole stječu temeljna znanja o Domovinskom ratu: znaju kako, kada i zašto je vođen rat, tko je žrtva, a tko agresor, koje su bile posljedice rata, kakav je bio međunarodni položaj Hrvatske za vrijeme rata, upoznati su s dvjema završnim oslobodilačkim operacijama, a ponegdje i s prethodnim operacijama i ratom u Bosni i Hercegovini. Većina je udžbenika bila popraćena izvornim tekstovima i relativno dobro opremljena slikovnim materijalom koji učeniku olakšava stvaranje slike o Domovinskom ratu.

Očito je da učenici osmog razreda imaju teoretsku priliku da steknu zadovoljavajuće znanje o Domovinskom ratu na nastavi povijesti. Međutim, postavlja se pitanja događa li se to u većini slučajeva i ima li to ikakve veze s predznanjem o Domovinskom ratu. U anglosaksonskoj literaturi pod predznanjem se podrazumijevaju prethodna znanja o onome što će se učiti (često zvana *prior knowledge*), kao i „pozadinska“, tj. osnovna znanja koja se odnose na razna prethodno stečena znanja, iskustva i sposobnosti važne za učenje dotične materije (često zvana *background knowledge*) (Brody, 2001., str. 241), dok mnogi poistovjećuju oba pojma (Gilabert i sur., 2005.). Razna istraživanja pokazuju da sve te komponente predznanja utječu na krajnji ishod učenja i pamćenja te upućuju na važnost aktiviranja predznanja kao početnu kariku učenja, što se može postići raznim motivirajućim tehnikama,

uvodnim tečajem, planiranom nastavom u skladu s predznanjem te pomaganjem slabijim učenicima (Cailies i sur., 2002.; Cobos-Moyano i sur., 2009.; Gilabert i sur., 2005.; Hailikari i sur., 2008.; Oortwijn i sur., 2008.; Shapiro i sur., 2004.). Tema broj 10 *Postanak i razvoj samostalne hrvatske države* u nastavi povijesti prilično je opsežna, te je pitanje mogu li mnogi učenici usvojiti zadovoljavajuća znanja o Domovinskom ratu u razmjerno kratkom vremenu, pogotovo ako su imali slabo predznanje. Nete-meljito usvojeno znanje može pak biti problem za nastavu povijesti u srednjoj školi, a i kasnije u životu. Dakle, slijedi da je predznanje o Domovinskom ratu, koje se istražuje u ovom radu, itetako bitno.

Ispitanici su učenici koji žive na selu, što znači da je prosječna razina naobrazbe roditelja i drugih članova obitelji niža nego u gradu. Ta činjenica može djelomično objasniti slabo znanje ispitanika o Domovinskom ratu. Dio učenika zasigurno ima mlade roditelje koji nisu bili punoljetni čak ni pred kraj Domovinskog rata, pa ne mogu svojim sjećanjima vjerodostojno prenijeti bitna činjenična stanja iz tog razdoblja hrvatske povijesti. Uža i šira rodbina, susjedi i druge osobe s kojima se učenici susreću u svakodnevnom životu izvan škole također imaju obrazovnu ulogu, koja se u slučaju Domovinskog rata opet ne pokazuje zadovoljavajućom.

Škola je prvo ključno mjesto koje predstavlja društvo, narod, državu, gdje učenici trebaju usvojiti znanja koja će njegovati, razvijati i prenositi idućim naraštajima. Razni školski mehanizmi mogu obuhvatiti sve učenike: čitanje lektire i razne dječje literature o Domovinskom ratu; posebne sekcije, natjecanja, izložbe; proslave i druga događanja u školi; pozvana predavanja o Domovinskom ratu; ekskurzije i terenska nastava na povijesno važnim mjestima, što je posebno važno za nastavu povijesti (Jagić, 2010.) itd. Ulaženje u dublju analizu problematike izvan je tematike ovog rada. Može se samo spomenuti ovaj ilustrativni podatak: primjerak atlasa za osmi razred (Rendulić, Najbar-Agičić, 2009.) i primjerak atlasa za osnovnu školu, tj. za razdoblje od petog do osmog razreda (Müller, Haiman, 2007), sadrže svaki po samo jedan složeni zemljovid Domovinskog rata za sve godine trajanja rata. Nije li to presložen i neprivačan izvor informacija za osnovnoškolca, kojemu bi učenik samostalno iz znatizelje pristupio prije nastavne jedinice broj 10? Može se navesti, samo za usporedbu, jedan atlas za osnovnu školu iz bivše Jugoslavije (Lučić, Drašković, 1977., str. 46-52), koji sadrži devet jednostavnijih zemljovida o antifašističkoj borbi na području Jugoslavije, koja se u tadašnjoj državi nazivala Narodnooslobodilačka borba. Dakle, nije dovoljno truditi se da djeci prenesemo istinu o Domovinskom ratu već je to potrebno učiniti na najbolji mogući način, tj. u dovoljnoj mjeri i dovoljno kvalitetno. Naprimjer, preporučuje se upotreba različitih motivacijskih tehnika u samoj nastavi, kao što su križaljke, kvizovi, asocijacije, kratki videozapisi, glazba i dr. (Trškan, 2006.). U školi se malo uči o Domovinskom ratu na području Bjelovarsko-bilogorske županije, barem tako tvrde srednjoškolci (Palijan, 2013.).

Treba li angažirati razne organizacije da više i češće senzibiliziraju pučanstvo, osobito mlade generacije, koje je, srećom, rat zaobišao? Misli se na razne udruge te vladine i nevladine organizacije koje mogu dodatnim, stalnim aktivnostima vezanima uz Domovinski rat uključiti svu djecu i mladež Hrvatske. Ali postoji još jedna dimenzija u kojoj društvo može odigrati bitnu ulogu, a to je popularna kultura: slobodne aktivnosti, hobiji te zanimljivosti koje su stvar slobodne volje učenika. Djeca vole razne sadržaje, a njihova privlačnost, zanimljivost, jednostavnost i razumljivost jesu osobine zbog kojih će ih ona odabirati u slobodno vrijeme. Ovdje se može sastaviti dulji popis sadržaja o Domovinskom ratu: igrani filmovi i serije, stripovi, kvizovi, modeli ratne tehnike i događanja (ponajprije za dječake), popularne pjesme iz doba rata, razni materijali dostupni na internetu, pa čak i igrice na računalu... Rezultati ankete upućuju na to da oba društvena mehanizma, preko organizacija i popularne kulture, nisu dovoljno djelotvorna da se stvori zadovoljavajuće predznanje učenika završnog razreda osnovne škole o Domovinskom ratu.

5.3. Konkretni primjeri mogućih rješenja

Ponos domovine naziv je projekta započetog 2009. godine pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta koji educira srednjoškolce o Domovinskom ratu te ih priprema za natjecanje koje ima teorijski i praktični dio uz simbolične nagrade (Delač, 2013.). Jer bez ljubavi prema vlastitom narodu i domovini, bez poštivanja svojih velikana, tradicije, jezika, kulture i baštine te poznavanja vlastite povijesti nijedan narod nema budućnosti. Naravno, uz to promiče i druge pozitivne društvene vrijednosti poput ekološke svijesti, tolerancije, ravnopravnosti, humanizma te vjerske i rasne snošljivosti. Ponukani činjenicom da je projekt u hrvatskim srednjim školama dobro prihvaćen i da izaziva velik interes i zanimanje kod učenika i profesora, njegovi inicijatori namjeravaju u projekt uključiti i srednjoškolce iz drugih europskih država u okviru projekta *European Youth Challenge*.

I u našoj županiji Udruga hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata provodi brojne aktivnosti radi očuvanja važnosti i sjećanja na tekovine Domovinskog rata kao što su projekt *Znajući prošlost u sigurniju budućnost*, natjecanje učenika drugih razreda srednjih škola na temu Domovinskog rata koje se održalo već deveti put, *Putovima bjelovarskih branitelja*, u sklopu čega učenici šestog razreda idu na mjesta stradanja bjelovarskih boraca, te *Mimohod pobjednika Barutana*, u sklopu čega odajemo počast i sjećamo se svih poginulih bjelovarskih branitelja (UHDDR Bjelovar, 2010.; Palijan, 2013.). Zanimljivo je napomenuti da se Domovinski rat može približiti osnovnoškolcima i preko minijaturnih modela naoružanja, vojnih objekata, pa i čitavih borbenih scena koje uključuju i ljudske figurice, poznate kao diorama i vinjeta (Čavić, 2013.). Zanimljivo je spomenuti seriju maketarskih izložbi na temu Domo-

vinskog rata poznatih pod nazivom *Oluja u minijaturi*, koje su se održavale u više gradova u organizaciji udruge *Signum laudis* (Bregar, 2012.): 2010. u Kninu i Šibeniku, 2011. u Sisku i 2012. u Zagrebu. Neovisno o navedenim akcijama, bjelovarske udruge HUMV (Hrvatska udruga vojnih minijaturista) i HVIDRA (udruga Hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata) organizirale su *Izložbu hrvatske vojne povijesti u minijaturama* u autorstvu bjelovarskih maketara u povodu Dana grada Bjelovara i Dana bjelovarskih branitelja (Dan grada Bjelovara, 2013.; Hrvatska udruga vojnih minijaturista, 2013.; Rosić, 2013.). Izložba je bila otvorena 25. 9. – 9. 10. 2013. u maloj galeriji Gradskog muzeja Bjelovar, a među brojnim posjetiteljima bili su i osnovnoškolci koji su imali priliku vidjeti minijature tenkova, aviona i bojnih polja iz doba Domovinskog rata.

6. Zaključak

Ispitani skup od 200 učenika osmog razreda dviju osnovnih škola s bjelovarskoga područja nosi poruku koja ima statističku važnost: slabo znanje o Domovinskom ratu, što zahtijeva energičnije odgojne i obrazovne mjere, najvjerojatnije u cijeloj Hrvatskoj. Radi se o djeci koja su prve generacije rođenih nakon završetka Domovinskog rata i mirne reintegracije preostalih okupiranih područja u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske. Naočigled nije jasno zašto je predznanje o ratu tako nezadovoljavajuće prije negoli su učenici o njemu učili na nastavi povijesti. Radi se o djeci modernog, informatičkog doba, koja imaju pristup informacijama preko raznih sustava komunikacija. Nadalje, sam Domovinski rat ima veliku važnost za stvaranje hrvatske države, a da se ne spominju i neke druge posljedice kao što su ljudski i materijalni gubici, demografske promjene te problemi življenja i zdravlja hrvatskih branitelja. Područje današnje Bjelovarsko-bilogorske županije bilo je velikim dijelom poprište ratnih zbivanja kao što su osvajanje bjelovarske vojarne i pripadnih vojnih objekata i vojno-redarstvene akcije *Otkos-10* i *Orkan-91*. Istočni i jugoistočni dijelovi Županije bili su u sastavu zone UNPA sektora Zapad. Nadalje, velik broj branitelja i pripadnika policije sudjelovao je u akcijama na teritoriju Županije i na bojištima diljem Hrvatske uključujući sudjelovanje u *Bljesku* i *Oluji*, a kojih je veliki broj poginuo ili nestao. Dubljom analizom dolazi se do zaključka da je uočeno neznanje učenika o Domovinskom ratu jednostavna posljedica kumulativnog propusta u kvantitativnom (nedovoljno poučavanje) i kvalitativnom (nedovoljno dobro poučavanje): propusta u obitelji i bližoj okolini, propusta u školi, propusta u društvu preko državnih i nedržavnih ustanova i organizacija te propusta u popularnoj kulturi. Kako je predznanje, kao i svako iduće znanje, bitno za kasniji život, to je potrebno nove naraštaje već odmalena poučavati o Domovinskom ratu, njegovoj istini, značenju i posljedicama.

Literatura

- Barunčić, Julija; Križe, Željka (2006.), Domovinski rat u udžbenicima iz povijesti. *Časopis za suvremenu povijest*, 38 (2), str. 627-651.
- Begović, Vladimir (2012.), Ante Nazor, Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011., 400 str. *Lucius – Zbornik radova Društva studenata povijesti „Ivan Lučić – Lucius“*, XI (16-17), str. 544-546.
- Bregar, Tihomir (2012.), „Oluja u minijaturi“ – izložba diorama, maketa i vinjeta na temu Domovinskog rata. Zagreb: Udruga Signum laudis [19/03/2014: http://www.signum-laudis.com/events/h_oluja.html].
- Brigović, Ivica (2009.), Osvrt na operaciju „Bljesak“ u dokumentima Republike Srpske Krajine. *Časopis za suvremenu povijest*, 41 (1), str. 39-70.
- Brodi, Sara (ur.) (2001.), *Teaching Reading Language, Letters & Thought*, 2. izdanje. Milford, NH (USA): Language And Reading Components Publishing.
- Caillies, Stéphanie; Denhière, Guy; Kintsch, Walter (2002.), The effect of prior knowledge on understanding form text: Evidence from primed recognition. *European Journal of Cognitive Psychology*, 14 (2), str. 267-286.
- Cobos-Moyano, Alfonso; Martín-Blas, Teresa; Oñate-Gómez, Carmen (2009.), Evaluating background and prior knowledge: A case study on engineering graphics learning. *Computers & Education*, 53 (3), str. 695-700.
- Dalibor Čavić (2013.), Diorama: Maketarov Gesamtkuntswerk / Modelers Gesamtkuntswerk. *Military Miniature – Maketarski časopis / Scale model magazine*, 1, str. 14-16.
- Dan grada Bjelovara i bjelovarskih branitelja – 25.09. – 09.10.2013. (2013.). Zagreb: Hrvatska udruga vojnih minijaturista [13/03/2014: <http://www.huvm.hr/25-09-09-10-2013-dan-grada-bjelovara-i-bjelovarskih-branitelja/>].
- Delač, Žarko (2013.), *Projekt Ponos Domovine: srednjoškolsko natjecanje edukativno-sportskog karaktera usmjereno jačanju domoljublja i afirmaciji pozitivnih društvenih vrijednosti*. Zagreb: Udruga Ponos Domovine [11/03/2014: <http://ponosdomovine.hr/sites/default/files/Elaborat-PD.pdf>].
- Domovinski rat (2013.), *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža [17/03/2014: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15884>].
- Gilbert, Ramiro; Martínez, Gabriel; Vidal-Abarca, Eduardo (2005.), Some good texts are always better: text revision to foster inferences of readers with high and low prior background knowledge. *Learning and Instruction*, 15 (1), str. 45-68.
- Google Earth 7.1.2.2041 (2013). Mountain Views, CA (USA): Google Inc. [program aktivan na internetu].

- Hailikari, Telle; Katajavuori, Nina; Lindlom-Ylane, Sari (2008.), The relevance of prior knowledge in learning and instructional design. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 72 (5), Article 113.
- Hrastović, Ivica (2006.), Zauzimanje vojarni JNA u Varaždinu i predaja 32. varaždinskog korpusa JNA. *Polemos*, 9 (2), str. 119-134.
- Hribernik, Miro (2008.), Vojna na Hrvaškem 1990 – 1992 in njeni odmevi v osrednjih slovenskih časnikih. *Studia Historica Slovenica*, 8 (2-3), str. 495-525.
- Hrvatska udruga vojnih minijaturista u Bjelovaru, vijest objavljena 26.09. (2013.). Bjelovar: 043.hr – portal tvrtke 043 j.d.o.o. [13/03/2014: <http://www.nula43.hr/vijest/hrvatska-udruga-vojnih-minijaturista-u-bjelovaru/>].
- Jagić, Suzana (2010.), Izvanučionička nastava u muzeju dvor Trakošćan. *Povijest u nastavi*, IV (7), str. 19-28.
- Karaula, Željko (2007.), Osvajanje vojarni JNA „Božidar Adžija“ u Bjelovaru 1991. godine. *Časopis za suvremenu povijest*, 39 (1), str.7-24.
- Lučić, Josip; Drašković, Blagota (1977.), *Povijesni atlas za osnovnu školu*, IV preuređeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Marijan, Davor (2007.), *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
- Microsoft Excel 14.0 (2010). Redmond, WA: Microsoft Corporation [računalni program].
- Mihanović, Ivan (2012.), Ante NAZOR, Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih/ Greater-Serbian Aggression on Croatia in the 90's, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011., 400 str. *Časopis za suvremenu povijest*, 44 (3), str.771-776.
- Müller, Vera; Haiman, Snježana (2007.), *Povijesni atlas za osnovnu školu*, III izdanje. Zagreb: Hrvatska školska kartografija.
- Oortwijn, Michael B.; Boekaerts, Monique; Vedder, Paul; Strijbos, Jan-Willem (2008.), Helping behaviour during cooperative learning and learning gains: The role of the teacher and of pupils' prior knowledge and ethnic background. *Learning and Instruction*, 18 (2), str. 146-159.
- Ostojić, Rajko; Cesarik, Marijan1; Đukanović, Ljubica; Vončina, Luka; Varga, Siniša (ur.) (2012.), *Nacionalna strategija razvoja zdravstva*. Zagreb: Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske [18/03/2014: http://www.zdravlje.hr/programi_i_projekti/nacionalne_strategije/nacionalna_strategija_zdravstva].
- Palijan, Michael (2013.), Uz pomoć UHDDR-a učili i provjeravali znanje o Domovinskom ratu. *Večernji list – internet izdanje*. Zagreb: portal Večernji list d.o.o. [19/03/2014: <http://www.vecernji.hr/sredisnja-hrvatska/uz-pomoc-uhddr-a-ucili-i-provjeravali-znanje-o-domovinskom-ratu-901398>].

- Petrić, Hrvoje; Holjevac, Željko; Karaula, Željko (2013.), *Povijest Bjelovara od početka naseljavanja do kraja Domovinskog rata*. Zagreb – Bjelovar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru.
- Pintarić, Vesna; Parlov, Leida; Vlašić, Toma (2011.), *20 godina Oružanih snaga Republike Hrvatske / 20 years of the Croatian armed forces*. Zagreb: Ministarstvo obrane – Služba za odnose s javnošću i informiranje.
- Rendulić, Ivica; Najbar-Agičić, Magdalena (2009.), *Povijesni atlas za osmi razred*, 2. izdanje. Zagreb: Profil International.
- Repe, Božo (2009.), Balkan Wars. U: D. P. Forsythe (ur.), *Encyclopedia of Human Rights, Vol. I (Afghanistan–Democracy and Right to Participation)*. Oxford (UK): Oxford University Press, str. 138-147.
- Republika Srpska Krajina (karta) (1993.), *Vojska Krajine (Knin)*, I (4-5).
- Rosić, Čedomir (2013.), Perešinov avion, ratovi i tenkovi. *Magazin bjelovarsko bilogorski*, 1 (15), str. 32-33.
- Shapiro, Amy M. (2004.), How including prior knowledge as a subject variable may change outcomes of learning research. *American Educational Research Journal*, 41 (1), str. 159-189.
- Smrt s odgodom: Svake godine suicid počini između 100 i 120 branitelja, vijest objavljena 07.08. (2010.). *Jutarnji list – internet izdanje*. Zagreb: Europa digital d.o.o. [18/03/2014: <http://www.jutarnji.hr/svake-godine-suicid-pocini-između-100-i-120-branitelja/875391/>].
- Sučić, Stjepan (2011.), Strategijske značajke Domovinskog rata tijekom 1991. *National Security and the Future*, 4 (12), str. 11-104.
- Trškan, Danijela (2006.), Motivacijske tehnike u nastavi. *Povijest u nastavi*, IV (7), str. 19-28.
- UHDDR Bjelovar, dnevna vijest br. 228 – 24. travnja (2010.). Zagreb: Udruga hrvatski dragovoljac 1991 – HD91. [11/03/2014: <http://www.uhd91.com/vijesti/dnevne-vijesti/228-uhddr-bjelovar.html>].
- Vican, Dijana; Milanović Litre, Ivan (2006.), *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Zaradić, Radoslav (2012.), Obogaćeni kronološki prikaz Domovinskog rata: Nazor, Ante (2011.) Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih (Republika Hrvatska i Domovinski rat: pregled političkih i vojnih događanja 1990., 1991.- 1995./1998.). Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. 381 str. *Polemos*, 15 (2), str. 167-170.
- Živić, Dražen (2005.), Demografski gubitci Hrvatske vojske tijekom Domovinskog rata. *Diacovensia*, 13 (1), str. 117-141.

The Eighth-Grade-Student Knowledge of the Homeland War

Summary

The Homeland War is the most important event in the recent Croatian history. The Republic of Croatia succeeded in gaining its independence and sovereignty, following, however, having suffered vast human and material losses. As nineteen years have passed since the end of the War, it is of major importance for us to learn from historical facts, so that we may avoid making mistakes in future. Young generations, who have, luckily enough, not been affected by the Homeland War, ought to become familiarised with the course, results and consequences thereof. Therefore, a poll-based research was carried out in order to evaluate the eighth-grade-student knowledge of the Homeland War before this topic was to be studied in history classes. The poll was conducted in two primary schools in the Bjelovar area. Poor knowledge was shown locally, which however does not exclude the possibility that the general state is the same in Croatia on the whole. The paper discusses natural factors that should result in gaining a better knowledge of the Homeland War: the meaning of the War and its consequences; wartime events in the Bjelovar area; active participation of the inhabitants of this area in battles, as well as in military and police operations during the War; and the wide-range availability of information via modern means of communication. The paper further discusses probable causes for the established poor knowledge – it is possible that family and close surroundings; school; social institutions and organisations; and popular culture have failed in this respect. It is evident that teaching school children of the Homeland War is at all levels inadequate – both quantitatively and qualitatively – and that positive activities that have positive results in this regard should be continually conducted throughout Croatia.

Keywords: Homeland War; students; primary school; knowledge; history as school subject.

Dr. sc. Zrinka Puharić, dr. med., spec. školske medicine
Visoka tehnička škola Bjelovar, Stručni studij sestrinstva
Trg Eugena Kvaternika 4, 43 000Bjelovar
zpuharic@vtsbj.hr
091/798 1653

Dr. sc. Rudolf Kiralj
Visoka tehnička škola Bjelovar, Stručni studij sestrinstva
Trg Eugena Kvaternika 4, 43 000 Bjelovar
rkiralj@vtsbj.hr

Mr. sc. Dalibor Čavić
Visoka tehnička škola Bjelovar, Stručni studij sestrinstva
Trg Eugena Kvaternika 4, 43 000 Bjelovar
dcavic@vtsbj.hr

